УДК 063:327

АДМІНІСТРАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАВ НА ОБ'ЄКТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Обущак О.О., Обущак С.А. (м. Київ)

Анотації

Статтю присвячено визначенню адміністративно-правового регулювання у сфері охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності. Розглянуто діяльність з охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності як об'єкт державного управління; з'ясовано структуру державної системи правової охорони інтелектуальної власності; визначено суб'єктів управління у сфері охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності; з'ясовано систему та особливості адміністративно-правових засад управління у сфері охорони прав на окремі об'єкти інтелектуальної власності.

The article is devoted to determination of the administrative-legal adjusting in the field of protection of rights on the objects of intellectual property. Activity of the protection of rights on the objects of intellectual property as object of state administration is considered; the structure of the state system of legal protection of intellectual property is found out; subjects of management in the field of protection of rights on the objects of intellectual property are determined; the system and features of administrative-legal principles of management in the field of protection of rights on the separate objects of intellectual property are found out.

Ключові слова

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ, ОХОРОНА, ЗАХИСТ, УПРАВЛІННЯ, АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ, ОРГАН ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ, МЕТОД УПРАВЛІННЯ, ФОРМА УПРАВЛІННЯ

Вступ

Охорона прав на об'єкти інтелектуальної власності на сьогоднішній день є пріоритетним напрямком діяльності Української держави. Це продиктовано рядом об'єктивних факторів. По-перше, Конституція України гарантувала громадянам захист прав інтелектуальної власності, який має здійснюватися саме державою; по-друге, держава сама зацікавлена у належній правовій охороні інтелектуального капіталу, оскільки останній є найважливішою передумовою забезпечення подальшого сталого соціально-економічного і культурного розвитку країни; по-третє, необхідність виконання зазначеного завдання обумовлена також міжнародними зобов'язаннями держави у сфері інтелектуальної власності. У зв'язку з цим Україна взяла курс на побудову дієвого механізму гарантування та охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності. Історично склалося так, що змістом даного

© Обущак О.О.,Обущак С.А., 2009

механізму стали переважно норми цивільного права і заснована на них діяльність суб'єктів цивільно-правових відносин. Однак сучасний стан справ у сфері охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності свідчить, що цього замало, оскільки саморегуляція відносин у зазначеній сфері не задовольняє потреби сучасного суспільства. Це обумовлює необхідність активізації участі державних органів у процесі охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності, функціонування яких вже набуває управлінського аспекту.

У цьому контексті, а також враховуючи проблеми здійснення адміністративної реформи, надзвичайно актуальним є дослідження адміністративно-правового регулювання у сфері охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності, оскільки недосконаліть державної діяльності у цій сфері перешкоджає ефективній охороні зазначених прав.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі аналізу чинного законодавства України та узагальнень практики його реалізації визначити особливості державного регулювання у сфері охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності, визначити адміністративно-правові засади діяльності державних органів щодо забезпечення охорони та захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, специфіку управління у сфері охорони прав на окремі об'єкти інтелектуальної власності.

Теоретичні висновки, оцінки та практичні рекомендації, які викладені в статті, ґрунтуються на аналізі чинного законодавства, практики його застосування та загальних здобутках теорії держави і права, цивілістичної та адміністративно-правової наук, а також на працях вчених-юристів В.Б. Авер'янова, О.М. Бандурки, Д.М. Бахраха, Ю.П. Битяка, А.С.Васильєва, І.П.Голосніченка, Є.В. Додіна, В.І. Жукова, Р.А. Калюжного, С.В. Ківалова, Л.В. Коваля, В.К. Колпакова, А.Т. Комзюка, Н.П. Матюхіної, О.І. Остапенка, О.А. Підопригори, О.О. Підопригора, А.О. Селіванова, О.В. Синьова, О.Д. Святоцького, Ю.М. Старилова, М.М. Тищенка, Р.Б. Шишки та ін., публікації в друкованих засобах масової інформації. Правову основу дослідження складають Конституція України, Закони України, нормативні акти Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативні акти органів виконавчої влади, які визначають адміністративно-правові засади управління у сфері охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Постановка проблеми

Застосування лише адміністративних заходів охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності у правовій системі України є недостатнім, тому й існують інші правові заходи захисту вказаних прав: цивільно-правові та кримінально-правові. Але захист прав на об'єкти інтелектуальної власності адміністративно-правовими заходами має велике значення для встановлення законності і правопорядку у цій сфері. Питання встановлення адміністративної відповідальності за порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності містять досить широку проблематику. Тому й виникає необхідність аналізу сутності

Обущак О.О., Обущак С.А., 2009

порушень прав на об'єкти інтелектуальної власності, за які передбачається законодавством України адміністративна відповідальність.

Обговорення проблеми

Спочатку зупинимось на визначенні понять «охорона» та «захист», дамо їх характеристику та розглянемо чи тотожні ці поняття. Дуже часто поняття захисту й охорони прав ототожнюють безпідставно або протиставляють, однак обидві позиції, на нашу думку, є хибними. "Охорона" (англ. – "protection") є більш широким поняттям, ніж "захист" (англ. – "enforcement"). Вона являє собою сукупність заходів, спрямованих на забезпечення нормальної реалізації прав, а також на захист прав у випадку їх порушення або оспорювання, процес охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності реалізується через конкретні засоби державного впливу, які існують переважно в правовій формі і можуть проявлятися або через встановлення правових норм, або через їх насамперед позитивне застосування. Якщо ж розглядати поняття "захист", то слід зазначити, що воно пов'язане не з нормальною реалізацією прав, а лише з конкретним правопорушенням або оспорюванням прав, тобто під "захистом" розуміється передбачена законодавством діяльність відповідних державних органів, перш за все, правоохоронних і контролюючих, та їх посадових осіб щодо поновлення порушеного права на об'єкт інтелектуальної власності, припинення таких порушень, а також створення необхідних умов для притягнення до юридичної відповідальності осіб, винних у вчиненні протиправних дій, внаслідок яких було завдано шкоди правам та законним інтересам суб'єктів інтелектуальної власності. Таким чином, поняття "охорона" і "захист" співвідносяться як ціле й частина.

Юридична наука виділяє два основні способи захисту прав - це юрисдикційний, де захист здійснюється судами та іншими уповноваженими на це державними органами, та неюрисдикційний, де особа, право якої порушено, здійснює захист самостійно в межах закону. Юрисдикційний спосіб захисту охоплює судовий та адміністративний порядки захисту прав. Захист прав інтелектуальної власності може здійснюватися в рамках цивільного, господарського, адміністративного та кримінального законодавства. А власник прав має можливість звернутися щодо їх захисту до державних органів виконавчої влади, суду або відповідних контролюючих або правоохоронних органів за своїм вибором але в межах компетенції цих органів.

Насамперед слід зупинитися на законодавстві, яке регулює правовідносини у сфері захисту прав інтелектуальної власності і надамо короткий огляд норм цивільного, адміністративного, кримінального, митного законодавства та спеціальних законів у сфері інтелектуальної власності, які передбачають судовий та адміністративний способи

захисту прав інтелектуальної власності, а також встановлюють цивільну, адміністративну та кримінальну відповідальність за порушення цих прав.

Судовий захист прав інтелектуальної власності здійснюється судами загальної юрисдикції, господарськими судами України, а в сфері публічно-правових відносин – адміністративними судами, система яких сьогодні формується і в якій уже активно працює Вищий адміністративний суд України.

Питання про застосування судом тих чи інших цивільно-правових способів захисту прав інтелектуальної власності та інтересів, які охороняються законом, відповідно до статті 16 Цивільного кодексу України вирішується передусім у залежності від характеру порушеного права.

Відповідальність за правопорушення у сфері господарювання визначена в Господарському кодексі України, відповідно до якого застосовуються такі види господарських санкцій:

- відшкодування збитків;
- штрафні санкції;
- оперативно-господарські санкції.

У спеціальному законодавстві України з питань інтелектуальної власності також визначено чимало способів захисту прав інтелектуальної власності. Як правило, власник порушених прав інтелектуальної власності може скористатися не будь-яким, а якимось конкретним способом захисту цих прав. Найчастіше він прямо визначений спеціальною нормою закону або випливає з характеру вчиненого правопорушення. Частіше, однак, власнику прав інтелектуальної власності надається можливість вибору способу його захисту.

Кримінальним кодексом України встановлено кримінальну відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності у вигляді штрафу, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, виправних робіт, конфіскації майна, обмеження або позбавлення волі на певний строк.

У лютому 2006 р. внесено зміни до Кримінального кодексу і значно посилено відповідальність за злочини проти прав інтелектуальної власності, що дозволить забезпечити надійний правовий механізм захисту цих прав відповідно до вимог Угоди ТРІПС, згідно з якими країни – члени Світової організації торгівлі – повинні забезпечити кримінальну відповідальність, яка б служила засобом стримування від порушень прав інтелектуальної власності.

Важливим кроком до вдосконалення механізмів захисту прав інтелектуальної власності в судовому порядку є утворення в системі господарських судів спеціалізованих колегій суддів, судової палати Вищого господарського суду України з розгляду справ, пов’язаних із захистом прав інтелектуальної власності, а також запровадження відповідної спеціалізації суддів.

Обущак О.О., Обущак С.А., 2009

Зважаючи на те, що розгляд певної категорії спорів, пов'язаних з правами інтелектуальної власності, віднесено до компетенції загальних судів, необхідно забезпечити спеціалізацію суддів таких судів, а можливо, створити колегії в судах, які розглядають значну кількість таких спорів.

Адміністративна відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності, передбачена Кодексом України про адміністративні правопорушення, застосовується, зокрема, при:

порушенні прав інтелектуальної власності;

здійсненні дій, що становлять акти недобросовісної конкуренції;

незаконному розповсюдженні примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних;

порушенні законодавства, що регулює виробництво, експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, експорт, імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва.

Розглянемо більш детально саме поняття адміністративної відповідальності за порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності. Для того, щоб інтелектуальна власність, дійсно, відігравала суттєву роль у суспільстві і забезпечувала його розвиток, необхідна надійна система її правової охорони й ефективного захисту від правопорушень. Проблема адміністративної відповідальності за порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності в сучасних умовах потребує більш глибокого, всебічного, комплексного та порівняльного аналізу цього виду юридичної відповідальності, виявленню її особливостей.

Спочатку слід з'ясувати що таке юридична відповідальність. За останні роки ситуація із з'ясуванням загальних ознак юридичної відповідальності ускладнилася наявністю так званої позитивної (проспективної) та негативної (ретроспективної) відповідальності. Сутність позитивної відповідальності полягає в обов'язку суб'єкта поступати відповідно до норм права і добровільно визначати для себе такий вибір. Говорячи про негативну відповідальність, мова йде про відповідальність за вже скоєні вчинки, їх негативні наслідки, порушення певних норм. На відміну від проспективної відповідальності, ретроспективна є разовою реакцією на певний вчинок, його наслідком.

Отже, на наш погляд, юридичну відповідальність можна розглядати тільки у ретроспективному аспекті, оскільки вона завжди є реакцією на певний вчинок. Одним з видів юридичної відповідальності є адміністративна відповідальність, саме тому, під час розкриття поняття та сутності адміністративної відповідальності необхідно враховувати загальні ознаки та особливості юридичної відповідальності.

Таким чином, виходячи із загального визначення юридичної відповідальності, адміністративна відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності, в цілому, є реалізацією санкцій, законодавчо

передбачених за здійснення адміністративного правопорушення у сфері інтелектуальної власності.

Адміністративна відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності включає всі властиві юридичній відповідальності основні ознаки: по-перше, є державно-правовим примусом; по-друге, нормативно-виражена і проявляється у застосуванні, реалізації санкцій правових норм; по-третє, має чітку підставу – правопорушення; по-четверте, накладається у строго встановленому процесуальному порядку; по-п'яте пов'язана з обтяжливими наслідками майнового, морального, особистісного та іншого характеру для правопорушника.

У той же час у адміністративної відповідальності, у тому числі і за порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, є цілий ряд специфічних особливостей, які дозволяють відокремити її від інших видів відповідальності. Вони пов'язані з підставою її виникнення, характером заходів її впливу та процедурою застосування.

До характерних, специфічних рис адміністративної відповідальності варто віднести, насамперед, те, що її підставою є особливий вид правопорушення – адміністративний проступок. Своє вираження адміністративна відповідальність знаходить у застосуванні певних видів адміністративних стягнень, специфічних за змістом і відмінних від заходів кримінального покарання, дисциплінарного впливу і майнової відповідальності. Адміністративні стягнення накладаються великою кількістю органів, яким таке право надано законодавством України і перелік яких міститься в КпАП України і деяких інших законодавчих актах. Незважаючи на те, що все частіше адміністративні стягнення застосовуються судами (суддями), адміністративна відповідальність є позасудовим видом правової відповідальності. Між органами державного управління (посадовими особами), що накладають адміністративні стягнення, і правопорушниками відсутні відносини підпорядкованості. Порядок притягнення до адміністративної відповідальності особливий, він істотно відрізняється від кримінального, цивільного процесів і дисциплінарного провадження. Нарешті, адміністративну відповідальність врегульовано нормами адміністративного права, що містять вичерпні переліки адміністративних проступків, адміністративних стягнень і органів, уповноважених їх застосовувати, детально регулюють цей вид провадження і в сукупності утворюють її нормативну основу.

Адміністративна відповідальність за порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності є відповідальністю за окремий вид правопорушень, і у зв'язку з цим їй властиві всі ознаки і принципи цілісного інституту адміністративної відповідальності. Саме тому, завершуючи аналітичний огляд теоретичних положень з проблеми адміністративної відповідальності, які було висловлено у науці адміністративного права, можна сформулювати поняття

Обущак О.О., Обущак С.А., 2009

адміністративної відповідальності за порушення прав на об’єкт права інтелектуальної власності.

З урахуванням поняття юридичної відповідальності в цілому і розглянутих ознак адміністративну відповідальність за порушення прав на об’єкт права інтелектуальної власності можна визначити як реалізацію адміністративно-правової санкції, яка виявляється у застосуванні судом до винної особи, що скоїла адміністративне правопорушення у сфері інтелектуальної власності, покарання, передбаченого КпАП України, згідно з визначеною законом процедурою.

Відповідно до статті 24 Кодексу України про адміністративні правопорушення захист прав здійснюється шляхом проведення адміністративних процедур, таких як: вилучення або конфіскація контрафактної продукції та обладнання, що використовується для її виготовлення, виправні роботи, адміністративний арешт або накладання адміністративних штрафів.

Спори, стосовно об’єктів промислової власності, а саме:

- пов’язані з відмовою у видачі патенту;
- за запереченнями третіх осіб про видачу патенту;
- про визнання патенту недійсним вирішуються в адміністративному чи адміністративно-судовому порядку. Цей порядок захисту передбачений для розв’язання певної категорії спорів, що виникають на стадії реєстрації прав інтелектуальної власності. Зазвичай, вони розглядаються у спеціальних органах Державного департаменту інтелектуальної власності. На сьогодні таким органом є Апеляційна палата Державного департаменту інтелектуальної власності – колегіальний орган для розгляду заперечень проти рішень Держдепартаменту щодо набуття прав на об’єкти інтелектуальної власності та заяв щодо визнання торгівельної марки добре відомою в Україні. Будь-яка особа перед зверненням до суду (або замість нього) може подати до апеляційної палати заперечення проти рішення Держдепартаменту щодо набуття прав інтелектуальної власності. Рішення Апеляційної палати можуть бути оскаржені в судовому порядку.

Для забезпечення ефективного захисту прав інтелектуальної власності в адміністративному порядку на реалізацію державної політики в означеній сфері спрямована діяльність таких органів державної влади, як Міністерство освіти і науки України, Міністерство внутрішніх справ України, Служба безпеки України, Державна митна служба України, Антимонопольний комітет України та інших. Ці державні органи в межах своєї компетенції вирішують питання, пов’язані із захистом прав інтелектуальної власності в адміністративному порядку, забезпечують створення та ефективне функціонування механізмів захисту прав інтелектуальної власності та контролю за дотриманням норм законодавства в цій сфері. У деяких із зазначених державних органів (Держдепартаменті інтелектуальної власності, МВС України, Службі

безпеки України, Держмитслужбі України) створено спеціальні підрозділи, які займаються саме питаннями, пов'язаними із захистом прав інтелектуальної власності.

Крім того, за порушення правил здійснення господарської діяльності до суб'єктів господарювання також можуть бути застосовані уповноваженими державними органами адміністративні санкції. Так, Антимонопольний комітет України відповідно до Закону України "Про захист від недобросовісної конкуренції" накладає штрафи на суб'єктів господарювання за вчинення дій, визначених як недобросовісна конкуренція.

Митна служба України створює належні умови для захисту прав інтелектуальної власності на митному кордоні. Нещодавно до розділу X Митного кодексу України "Контроль за переміщенням через митний кордон України товарів, що містять об'єкти права інтелектуальної власності" та до ст. 345 "Переміщення товарів через митний кордон України з порушенням прав інтелектуальної власності" внесено суттєві зміни, що стосуються, зокрема:

- встановлення відповідальності правовласника перед власником товару, митне оформлення якого призупинено, але факт порушення прав інтелектуальної власності не доведено (відповідна норма передбачена ст. 56 Угоди ТРІПС);

- надання права митним органам призупиняти митне оформлення товару за власною ініціативою в разі переміщення через митний кордон України товару, щодо якого не подано заяву про захист прав інтелектуальної власності, але є достатні підстави вважати, що під час його переміщення можуть бути порушені ці права (застосування дії Ex Officio, що передбачені ст. 58 Угоди ТРІПС);

- застосування вимог, які містяться у ст. 59 Угоди ТРІПС та стосуються заборони вивезення з митної території у незмінному вигляді товарів, митне оформлення яких призупинено за підозрою у порушенні прав інтелектуальної власності;

- незастосування заходів, пов'язаних із призупиненням митного контролю й митного оформлення щодо товарів, що містять об'єкти права інтелектуальної власності та переміщуються через територію України транзитом, чи ввозяться на митну територію України, або вивозяться з неї фізичними особами для власного використання і не призначені для виробничої або іншої підприємницької діяльності, пересилаються в міжнародних поштових та експрес-відправленнях.

З метою координації діяльності державних органів із здійснення державного контролю за дотриманням законодавства у сфері інтелектуальної власності та боротьбою з правопорушеннями у цій сфері в 2003 році спільним наказом таких центральних органів виконавчої влади, як Служба безпеки України, Міністерство внутрішніх справ України, Державна податкова адміністрація України, Генеральна прокуратура України, Міністерство культури і мистецтв України,

Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва, Державна митна служба України, Міністерство освіти і науки України створено Координаційну Раду та затверджено Програму скоординованих дій правоохоронних та контролюючих органів по боротьбі з незаконним виробництвом, розповсюдженням і реалізацією аудіо- і відеопродукції, компакт-дисків та інших об'єктів права інтелектуальної власності.

Висновки

Адміністративно-правовій охороні та адміністративно-правовому захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, на відміну від цивільно-правової охорони та захисту, не властива саморегуляція, у зв'язку з чим вони перебувають під постійним імперативним впливом суб'єктів управління, тобто, інакше кажучи, є об'єктом державного управління. Об'єктом державного управління у сфері охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності визнаються суспільні відносини, які виникають з приводу: створення правових норм, спрямованих на встановлення загального режиму охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності, визначення адміністративно-правового статусу учасників адміністративно-охоронних відносин; видачі охоронних документів на об'єкти інтелектуальної власності; попередження порушень (адміністративних, кримінальних) прав на об'єкти інтелектуальної власності; припинення порушень прав на об'єкти інтелектуальної власності; притягнення до юридичної відповідальності за порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Зважаючи на те, що цілеспрямований вплив на зазначені відносини як об'єкти державного управління здійснюється розгалуженою системою суб'єктів, то кожному з цих суб'єктів характерні певні риси. По-перше, вони покликані здійснювати державне управління, тобто владний, впорядковуючий вплив на об'єкти управління (суспільство, громадян тощо); по-друге, володіють певною компетенцією і владними повноваженнями, які дозволяють втілювати свою волю у форму управлінських рішень, керівних команд, приписів, обов'язкових для виконання; по-третє, правовою основою діяльності суб'єктів управління у переважній більшості випадків є норми адміністративного права; по-четверте, у процесі своєї управлінської діяльності суб'єкти управління використовують специфічні форми та методи державного управління.

Державне управління у сфері охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності певною мірою здійснюється всіма органами державної влади, але головними суб'єктами управлінської діяльності в цій сфері залишаються органи виконавчої влади.

Очевидно, що адміністративно-правовий захист прав інтелектуальної власності генезисно є ще молодим і формується на дезінтеграційних засадах. Тому при виявленні правопорушення застосовувати норму Кодексу України про адміністративні

правопорушення чи норми інших законів - питання не таке вже й просте. Тому різні органи можуть по-різному кваліфікувати одне й те ж правопорушення. Це не сприяє єдності практики застосування адміністративного законодавства, ні захисту прав інтелектуальної власності.

Але існування адміністративної відповідальності за порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності та адміністративно-правового механізму захисту цих прав має і позитивні моменти, до яких можна віднести:

- оперативність розгляду справ, що створює об'єктивні можливості для швидкого поновлення порушених прав;
- зазначений порядок застосовується для вирішення категорій спорів, які виникають в основному на стадії оформлення прав на об'єкти названої власності, зокрема винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг;
- справи розглядаються на підставі спеціальної процедури, спрощеної порівняно з цивільним судочинством, що виключає більшість процесуальних дій.

Отже, підсумовуючи сказане, хотілося б наголосити, що в Україні створено сучасну законодавчу базу щодо захисту прав інтелектуальної власності, яка в певній мірі відповідає міжнародним нормам, зокрема вимогам Угоди ТРІПС, та запроваджено механізми реалізації норм цього законодавства. Але процес вдосконалення законодавства в цій сфері триває і потребує ще подальшого удосконалення.

Перспективи подальшого дослідження:

✓ розробки адміністративно-правового регулювання у сфері охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Джерела

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року, №254/96-ВР

2. Кодекс про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. №8073-X // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до N 51, ст.1122

3. Господарський Кодекс України від 16 січня 2003 року N 436-IV.// Відомості Верховної Ради (ВВР), 2003, N 18, N 19-20,N 21-22, ст.144

4. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року N 435-IV // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2003, NN 40-44, ст.356

5. .Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р N 1618-IV // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2004, NN 40-41, 42, ст.492

6. Кримінальний Кодекс України від 05.04.2001 р.

7. Митний кодекс України від 11 липня 2002 р. № 92-IV //Відомості Верховної Ради (ВВР), 2002, NN 38-39, ст.288

8. Закон України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за порушення прав на об'єкти права інтелектуальної власності" від 5 квітня 2001 року № 2362-III

Обущак О.О., Обущак С.А., 2009

9. Запорожець І.Г. Правоохоронні органи України як спеціальні суб'єкти управління у сфері охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності // Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС імені 10-річчя незалежності України. – Луганськ, 2004. – Вип. 4. – С. 177-184.

10. Воронкова В.Г. Соціально-економічне прогнозування. – К.: ВД «Професіонал», 2004. – 288 с.

11. Воронкова В.Г. Менеджмент в державних організаціях. – К.: ВД «Професіонал», 2004. – 256 с.

12. Жаров В. Апеляційна палата Держдепартаменту та суди на сторожі прав винахідників // Наука та інновації. – 2007. Т3. №5. С. 74-83.

13. Корчевний Г.В. Розвиток законодавства про адміністративну охорону авторського права і суміжних прав в Україні // Правова держава ОНУ ім. І.І. Мечникова. – Одеса: Астропринт, 2002. - № 5. – С. 171-175.

14. Право інтелектуальної власності: Підручн. / За ред. О.А. Підопригори, О.Д. Святоцького. – К., 2002.

15. Прахов Б.Г. Уголовный кодекс Украины и охрана интеллектуальной собственности // Защита прав интеллектуальной собственности: проблемы и пути решения. – Симферополь, 2003. – С. 3-4.

16. Авер'янов В.Б., Андрійко О.Ф., Битяк Ю.П., Голосніченко І.П., Ківалов С.В. Адміністративне право України: Академічний курс: Підручник для студ. юрид. спец. вищих навч. за-кл.: У 2 т. / НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького / В.Б. Авер'янов (голова ред. кол.) – К.: Юридична думка, 2004. – 583 с.

17. Адміністративна реформа і адміністративне право // Адміністративна реформа для України: Наук.-практ нарис / За заг. ред. І. Коліушка; Кол. авт.:

Стаття надійшла 15.01.2009 р.